

SÜRGÜNDE MUHALEFET:

NAMIK KEMAL'İN

HÜRRİYET GAZETESİ

2

(1869-1870)

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0035
Tarih: 010

SÜRGÜNDE MUHALEFET:
NAMIK KEMAL'İN
HÜRRİYET GAZETESİ
2. CİLT (1869-1870)

Yayına Hazırlayan
Alp Eren Topal

Genel Yayın Yönetmeni
A. Tarık Çelenk

Tasarım ve Yayın Kimliği
Bülent Erkmén

Tasarım Uygulama ve
Yayın Standartları
Bariş Akkurt, BEK

Kapak Görseli
Bülent Erkmén

Yayın Danışmanı
Dr. Hasan Aksakal

Kitap Editörü
Tuğba Sivri

Sayfa Uygulama
Dilek Baş Altay

Tasarım Danışmanlığı
BEK

VakıfBank Kùltür Yayınları

Büyükdere Caddesi

No: 97 – Kat 4

Şişli 34394 İstanbul

Telefon: 0 212 354 57 30

www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr

Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2018

ISBN 978-605-7947-46-8

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Ofset Yapımevi

Şair Sokak No: 4, Çağlayan Mahallesi, 34410

Kağıthane, İstanbul

Telefon: 0 212 295 86 01

Sertifika No: 12326

Karton Kapak 1. Baskı: Haziran 2019

SÜRGÜNDE MUHALEFET:
NAMIK KEMAL'İN
HÜRRİYET GAZETESİ

2

(1869-1870)

TÜM
KOLEKSİYON

İÇİNDEKİLER

Sayı 51 014	Hizmet-i askeriye 038
İhtilâfu ümmetî rahmetün 014	İstanbul'dan tahrirât 045
İstanbul'dan tahrirât 020	Reybü'l-menûn 049
Reybü'l-menûn 022	Sayı 54 050
[Demiryolu istikrâzına dair mütâlaa] 023	İlan-ı mahsus 050
Sayı 52 026	“Hüda Kâdir'dir, eyler seng-i hârâdan güher peyda” 051
Adlün sâatün hayrun min ibâdeti elfi sene 026	Reybü'l-menûn 057
Fransa İhtilali 030	[Havâdis-i müteferrika] 061
Reybü'l-menûn 034	Sayı 55 063
[İstanbul gazetesinin tatiline dair] 036	Tuz inhisârı 063
Sayı 53 038	Reybü'l-menûn 068
	Hâtıra zeyli 071

Sayı 56 075	Selanik'ten tahrirât 108
Mısır meselesi 075	İlan-ı mahsus 110
Babıâli'nin politikası 079	İlan 111
Sayı 57 087	Sayı 59 112
[Mısır meselesine dair] 087	[Hidivin siyasetine dair mütâlaât] 112
İstanbul'dan tahrirât 091	Reybü'l-menûn 121
Reybü'l-menûn 095	[Hurûf bahsine dair Farisî mektup] 122
İlan-ı mahsus 098	Sayı 60 125
Sayı 58 100	[Napolyon'un afv-ı umumisine dair] 125
Hürriyet 100	[Hidivin niyetine dair] 127
Girit'ten tahrirât 102	İstanbul'dan tahrirât 131
Hanya'dan diğer tahrirât 106	

Reybü'l-menûn	İlan-ı mahsus
135	174
Sayı 61	Sayı 64
138	176
[Hurûf bahsine dair makale]	Evzâ-ı şütür gürbe
138	176
İstanbul'dan tahrirât	İstanbul'dan
145	tahrirât
Sayı 62	179
149	Sayı 65
Muvâzene-i Maliye I - Hizmet	182
149	Müslümanlardan da
[Mısır meselesine dair makale]	Protestan
154	olmaya başladılar
[Hatıra zeyli]	182
158	[Girit'ten tahrirât]
Sayı 63	186
162	Sayı 66
Muvâzene-i Maliye II - İbret	189
162	Özr-i ne'âme
[Mısır meselesine dair makale]	189
170	[Girit'ten tahrirât]
Reybü'l-menûn	193
172	Sayı 67
İzmir'den mektup	195
173	Yine Mısır meselesi
	195

İstanbul'dan tahrirât 196	Sayı 71 233
İstanbul'dan tahrirât 198	Fuad Paşa vasiyetnamesi 233
Sayı 68 201	Ruşçuk'tan tahrirât 235
Sultan Abdülaziz Han, Ziya Bey, Âli Paşa 201	Reybü'l-menûn 237
İstanbul'dan mektup 211	Sayı 72 241
Sayı 69 130	İstanbul'dan tahrirât 241
Sultan Abdülaziz Han, Ziya Bey, Âli Paşa 214	İstanbul'dan diğerk mektup 244
Mekke-i Mükerrreme'den tahrirât 224	Reybü'l-menûn 246
Reybü'l-menû 226	Sayı 73 248
Sayı 70 227	İlan 248
İstanbul'dan mektup 227	Mısır meselesinde kim kazandı 249
Reybü'l-menûn 231	Reybü'l-menûn 253
	Sayı 74 255

İstanbul'dan tahrirât 255	Reybü'l-menûn 278
İstanbul'dan diğeri tahrirât 257	Sayı 78 282
Reybü'l-menûn 259	Suavi Efendi tarafından gelen mektup sureti 282
Sayı 75 261	İstanbul'dan mektup 286
Bir zat tarafından mektup 261	Sayı 79 289
Reybü'l-menûn 264	Mısır meselesi yoluna girdi 289
Sayı 76 268	İstanbul'dan mektup 291
Devlet-i Aliyye'ye Mısır eyaleti mi lazım, yoksa Âli Paşa mı? 268	Reybü'l-menûn 293
Tırnovi'den mektup 271	Sayı 80 296
Reybü'l-menûn 273	İki mesele-i mühimme 296
Sayı 77 275	Sayı 81 303
Mısır meselesine dair gazetelerdeki ihtilafât 275	"İki mesele-i mühimmenin" mâba'dı 303

Reybü'l-menûn 308	İstanbul'dan tahrirât 335
Sayı 82 310	Sayı 86 338
“İki mesele-i mühimme”nin Mâba'dı 310	“Hukuk ve mehâkim” bendinin mâba'dı 338
İstanbul'dan mektup 313	Sayı 87 345
Sayı 83 317	Hakâyık-ı mesele-i Mısriye 345
“İki mesele-i mühimme”nin mâba'dı 317	Sayı 88 352
İstanbul'dan tahrirât 321	“Hakâyık-ı mesele-i Mısriye” bendinin bakiyesi 352
Sayı 84 324	Reybü'l-menûn 357
“İki mesele-i mühimme”nin mâba'dı 324	Sayı 89 359
Reybü'l-menûn 329	Hürriyet'in sebeb-i tehhürü 359
Sayı 85 331	İstanbul'dan mektup 363
Hukuk ve mehâkim 331	Sayı 90 365

Nüsha-i sâbıkadada münderic İstanbul mektubunun mâba'dı 365	Sayı 94 391 İnkılab 391
İstanbul'dan diğer mektup 369	Sayı 95 397
Sayı 91 371	Nutk-ı hümayun üzerine mütâlaât 397
Yine mi istikrâz? 371	İstanbul'dan tahrirât 400
İstanbul'dan tahrirât 373	Sayı 96 403
Sayı 92 378	Nâsîh-ı gayri-mütenassih 403
Memleketeyn ve Karadağ ahvâli 378	Reybü'l-menûn 406
Reybü'l-menûn 380	Sayı 97 410
Mirlivalıktan muhrec Hüseyin Vasfî Paşa'nın istintâkına dair nüsha-i sâbıkta münderic İstanbul mektubunun bakiyesi 382	İstanbul'dan tahrirât 410
Sayı 93 385	Reybü'l-menûn 414
Fransa'nın buhranı 385	Sayı 98 415

İmtiyazât-ı ecnebiye 415	Ekler 434
İstanbul'dan mektup 418	Ek 1: Mustafa Fazıl Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e mektubu 435
Sayı 99 420	Ek 2: Mustafa Reşid Paşa'nın Islahat Fermanı'na dair yazdığı lâyiha 447
İdare-i cumhuriye ile hükümet-i şahsiyenin farkı 420	Ek 3: Ziya Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e Arzuhâli 454
İstanbul'dan mektup 423	Ek 4: Ziya Paşa'nın Verâset-i Saltanat-ı Seniyye'ye Dair Mektupları 489
Sayı 100 427	
Hâtime 427	

SAYI 51-100

(1869-1870)

**TÜM
KOLEKSİYON**

SAYI 51

4 Rebiyülevvel 1286

14 Haziran 1869

İhtilâfu ümmetî rahmetün¹

Hadis-i şerifindeki ihtilaf ilan-ı hakk u savâb için bahs ve münazara manasındadır. Zira her bahsin sıdk u savâbı ihtilaf-ı münazara ile sabit olur. Her hangi rey ve tedbir ki hâdde-i tedkik ve münâzaradan geçmeye, yani taalluk ettiği hususta muhassenât ve mazarratı üzerine ârâ-yı muhtelif de verânından sonra akreb-i savâb olan cihet iltizâm olunmaya, ekseriya bir hatayı intâc eder. Çünkü *ve fevke külli zi ilmin alîm²* mısâdâkınca her bilicinin üstünde bir bilici daha bulunur ki evvelkinin ilmi onun ilmini şâmil olamaz. Mesela hakîm Eflatun ulum-ı felsefiyedeki maharetiyle beraber fenn-i bağ-bânîde bir üstad bağcıya nispetle cahil kalır. Ve eğer Eflatun bahçe ilminde ben bahçivandan ziyade bilirim derse hata eder ve kendinin o fendeki noksanını mu'terif olmayarak bahçeyi kendi bilişi gibi tımar ederse şüphe yoktur ki az vakitte bahçe harap olur.

Çeşm-i insâf kadar kâmile mîzân olmaz

Kişi noksanını bilmek gibi irfân olmaz³

Müşteşar-ı mu'temenle istişarede maddenin her köşe-i mehâzîri menhele-i tedkikten geçirilip iştibâha mahal kalmaz. Ve ba'de'l-icra bir fenalık dahi terettüb etse mesuliyeti münferiden sahib-i reye ait olmaz.

Ukrun bi re'yike re'ye'l-gayri ve'steşir, fe'l-re'yü lâ yehfâ alâ isneyn. El mer'u mir'atün terâhu vechehu ve yurâ kafâhu bi-cem'i mir'ateyn.⁴

Bu hikmete ve ihtilaf-ı ümmete talim kasdında mebnîdir ki Zat-ı Cenab-ı Peygamberî medeniyetü'l-ilm iken “ve şâvirhüm” emr-i celiliyle istişa-

1. Kemal'in daima savunduğu fikirleri ihtiva ettiğinden Kaplan bu makaleyi ona atfediyor. İçerik ve üslup da yine Kemal'in kaleminden çıkmış olduğuna işaret ediyor. (h.n.)

2. Kur'an, Yusuf 12:76. “Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır.” (h.n.)

3. 17. yüzyıl şairlerinden Azîm mahlaslı Bursalı Tâlib Mehmed'e atfedilen bir beyit. (h.n.)

4. “Başkasının görüşünü kendi görüşünle birleştir ve istişare et, çünkü doğru görüş iki kişiden gizli kalmaz. İnsan bir aynadır; sen onun yüzünü görürsün, ancak ensesi ise iki aynanın birleşmesi ile görülebilir” mealinde Arapça bir vecize. (h.n.)

reye memur oldu. Ve istişarelerde ashâb-ı kirâm reye mezun olduklarından herkes zihnine lâyh olan tedbiri arz ederdi. Ve nice kere ashâbın reyine hazret-i peygamber mutâbaat buyurdu. Ba'dehu Hulefâ-yı Râşidîn ve onların eserine tâbi olan bilcümle müluk ve selâtin usul-i meşvereti kabul ettiler. Ve bu usul-i hikmet şimdi yalnız dîn-i İslam'a mahsus olmayıp ondan evvel dahi cari idi. Hatta Roma'da devlet-i cumhuriye devam ettiği asırlarda her ne zaman bir kaç meselede senato âzâsının bilâ-ihtilaf ittifak-ı ârâsı vuku bulursa ahalinin emniyetine hâlel gelir ve tebdil-i aza dağdağaları meydana çıkardı. Ve ne vakit ki aza-i meclis firak-ı muhalifeye inkisâm ile bahs ü münâzara ederlerse verilen kararların isabetinden kimsenin şüphesi kalmazdı.

Elyevm Avrupa düvel-i mütemeddinesinde dahi usul-i meşveretle beraber ihtilaf ve münâzara kaidesi muteberdir. Binaenaleyh mebusân-ı millet meclisine alınacak azanın bir takımını hükümet kendi efkâr ve mesleğine müsait bulunanlardan intihâb ederken bir takımının dahi kendine muhalif efkârda olduklarını bildiği zevâtın olarak intihâb olunmasında ahaliye müsaade gösterir. Onun için parlamentolara konulan her madde iki fırka-i mütenâkizü'l-efkâr arasında mevzu-ı bahs edilip ve mu'terizler istedikleri kadar itiraz ve mürevvicler güçleri yettiği kadar cevap ve iskât ile uğraşıp nihayet iki taraftan hangisinin reyî mazhar-ı ekseriyet olursa o tervic olunur ve muârizlar ettikleri itiraz ve ihtilaftan dolayı asla muâteb olmazlar. Bir hükümet-i ma'delet-perver ki efâl ve hareketini bir gün mesul olacağı mülâhazasına tazyiken icra ede, itirazdan niçin korksun? Ve mu'terizlerin hakâyık-ı umûra adem-i vukûflarından nâşî edecekleri ta'rizlerin ise cevapları hazır olacağından ve icraat-ı vâkıa ile mülk ü millet için edilen hidemât-ı hayriyenin cihât-ı ledünniyesini ve o vesile ile hükümetin sadakat ve liyakatini enzâr-ı umuma koymak için bundan daha güzel bir sebep olamayacağından o misillü hükümetler ta'rizden korkmak şöyle dursun belki müteşekkir olmaları lazım gelir.

İmdi bu kaide her millette ve her asırda düsturü'l-amel ve hususuyla bizim Şeriat-ı Garrâ-yı İslamiye hükmünce nass-ı sarîh ile memur olduğumuz bir emr-i ecell iken niçin bizim devletimizde muteber değildir? Ve sebep nedir ki ihtilaf-ı efkâr üzere bulunanların imhalarına kadar sa'y edilir? Farzolunsun ki ârâ-yı muhalifede bulunanlar reylerinde isabet etmemiş olsunlar ve onların ıslah zu'm ettikleri esbâb aksiyile muzır ve mümteniü'l-icra olsun; niçin onların delâil-i muknî'ası meydana konulup ikna ve ilzâm edilecek yerde yalnız şahıslarına husumet olunuyor, ve zat-ı mesele bırakılıp

ağrâz-ı şahsiye ile uğraşılıyor? Her kimin ki abdestine şüphesi olmaya, muâ-
rızdan niçin korkmalıdır? Ve muârızın zatiyla muâdât edeceğine onu iskât
ve kendi hakkını ispat ile beraber muârızın efkârını dahi ıslah eylemelidir.
Buna münâkız olarak her kim merdâne bahse cüret edemeyip, muârazanın
men-i vukuu için muârızın vücudunu kaldırmak sevdasında bulunursa ya-
rasından gocunduğunu ilan etmiş olur.

Yeni Osmanlılar dahi bidâyet-i zuhurlarından bu ana kadar gerek
İstanbul'da iken kavlen ve fiilen ettikleri itirazât ve gerek Avrupa'ya hicret-
lerinden sonra vesait-i ilaniyeleriyle gösterdikleri ihtilafât hülâsa olursa
bilocümle Babîâli'nin, yani Babîâli'de sandâli-nişîn-i istiklal olan bir kaç za-
tın rey-i hodserâneleriyle meydan-ı icraya getirdikleri tedbir ve teşebbüsât-
ça meşhur olan hatiâta ve devlet ve milletin bu idare-i keyfiye yüzünden
giriftâr olduğu mehâlik ve muhâtarât ile ondan halâsın mevkûfun-aleyhi
zannolunan ıslahata mütedâir idi. Hatta bu efkâr Babîâli'nin men-i resmî
ve ikdâm-ı küllîsi hilafında olarak, vesait-i ilaniye ile memâlik-i Osmani-
ye'nin her tarafında öyle neşr olundu ve ezhân-ı ummiyede öyle mazhar-ı
hüsn-i telakkî ve kabul oldu ki ıslahat-ı ma'ruzanın bir takımını velev nâ-
kısın olsun icraya Babîâli dahi mecbur oldu. Yeni Osmanlılar usul-i meş-
rutun ve müsâvât-ı hukukun lüzumunu neşr ede ede efkâr-ı umumiyede
ve Avrupa'da istidâd-ı tâm husûle gelmekle naçar Şura-yı Devlet yapıldı
ve şimdilik meclis-i millî yerine kaim tutuldu. Yeni Osmanlılar umûr-ı
malîyenin nazar-ı teftişe alınması ve muvâzene-i seneviye defterinin çıkar-
ılması için ilan-ı efkârdan hâli olmadıklarından Şura-yı Devlet dahilinde
tedkikât-ı lâzıme icrasına memur olarak bir maliye dairesi teşkil olundu.
Yeni Osmanlılar maarif-i umumiyenin lüzum-ı intişârı zımında bağırıp
çağırdıklarından Mekteb-i Sultani ve sanayi ve inâs ve tabâbet, mülkiye
mektepleri ve Darüşşafaka tesis ve yine Şura-yı Devlet dahilinde bir maarif
dairesi teşkil edildi. Yeni Osmanlılar rüsûmât-ı mütenevviadan ve hususen
tuz inhisârından dolayı ahalinin çektiği meşâkk ve ızdırâbâtın ve bundan
nâşî hazinenin düçar olduğu zarar ve ziyandan bahis ve feryad etmeleriyle
rüsûmât-ı muhtelifenin bir suret-i mazbutaya alınması için vaz-ı nizam ve
tuz fiyatının nısfâ tenziline karar verildi. Yeni Osmanlılar bizim mülkü-
müzde ecnebilerin imtiyazâtı daim oldukça ticaret ve sınaatça bizim te-
rakkimiz kâbil olmayacağını kâlen ve kalemen neşr ü ilanda ısrar etmeleri
üzerine imtiyazâtın lağvı suret-pezir-i karar oldu.

Eğerci bu icraat suret-i matlûbe ve mükemmelede olmayıp her yerinde el-hâletü hazîhi bin türlü suistimalât görülmekte ise de mademki şu esaslar vaz olunmuştur, elbette bir gün olup nekâyısının dahi ikmaline himmet eden bulunacağından her ne kadar Yeni Osmanlılar zatlarınca düçâr oldukları meşakkatlerden ve ihtiyâr ettikleri fedakarlıklardan dolayı müteessir iseler de kendi yüzlerinden memleket ve milletlerine şu kadarcık olsa bir iyilik mukaddemâtını idhâl-i hizmette muvaffakiyetlerinden nâşî müteselli bulunurlar. Ve bunlardan geri kalan, mesela şimdilik vilayetlerde yapılan meclis-i umumiler gibi olsun, âzâsı efrâd-ı ümmet adedi nisbetiyle ve onlar taafından intihâb olunmuş bir Şura-yı Ümmet yapılmak ve bu meclis vükelâyı icraat-ı umumiyelerinde mesul tutmak ve mehâkim-i şeriyenin ıslahıyla beraber bi-gayri-hakkın iğtisâb olunan hukuku ve şeref-i sâbıkı iade olunmak ve cümleden evvel usul-i tahsiliye bir tarz-ı sehl ve matbua konulup mahallât ve rüşdiye mektepleri taht-ı nizama alınmak ve ilan olunan nizamât ve tenbihât ve memurîne verilen talimat ve sair resmi muhaberât gayet sade ve herkesin anlayacağı lisanda sehlü'l-ifade olarak yazılmak ve elyevm mahv u münderis olmak derecesine gelmiş olan ticaret ve sınaatin canlanması için tebaamız ecnebiler gibi hukukundan emin ve hem de her vechile hükümetin mazhar-ı muâveneti olmak ve kanun-ı cezanın nekâyısı ikmal olunup ahkâm-ı kat'iyesinin icrasına ta sadrazamdan ehâd-ı nâsa kadar herkes mecbur bulunmak ve iffet ve istikameti ve hüsn-i hizmeti sebkât eden memurlar sahîhan nâil-i mükafat ve cinayet ve irtikâbı sabit olanlar dahi şedîden mazhar-ı mücâzât edilmek, yani bir müttehemîn cezasına kanun hükmederken falan paşanın hatır ve iltiması için kurtulamamak ve sefâret ve konsolos ve patrikhane iltimâsâtı üzerine bilâ-tahkik taşra memurları azledilmemek ve taşra memuriyetlerine gönderilenler okur yazar, ahvâl-i devlet ve milleti bilir, mücerreb ve müstakim adamlardan intihâb edilip, vükelâ dairesi tevâbi'inden, mensubât-ı erbab-ı nüfuzdan kayırılmak lazım gelenler gönderilmemek ve taşralarda aceze-i ahali, âzâ-yı meclis ve kocabaşı ve vücûh-ı memleket tabir olunan derebeylerinin ve murâbahacıların nice gadr u sitemlerinden kurtarılmak ve vergiler ve aşar ve rüsûmât vech-i adalet üzere tevzî ve tahsil edilmek ve kura nizamının ikmal-i noksanıyla beraber adl ü hakkaniyete mukârin surette icrasına ihtimâm olunmak ve çünkü hizmet-i askeriye yükü yalnız ahali-i İslamiye'ye mahmul olmağla nüfus-ı müslime sene başına azalmakta olduğundan bu hizmete tebaa-i gayrimüslimenin dahi teşriki için bir nizam vaz'

edilmek ve cihet-i maliye asla nazar-ı itibardan bırakılmayıp ve cümleden evvel devlet istikrâzsız yaşayamaz efkâr-ı mehlekese zihinden külliye çıkarılıp mülkümüzün müstaid olduğu servet-i dahiliyenin hüsn-i imali ve hırsızlıkların ve sarfiyâtta telefâtın önü kestirilmesi ve vâridât denilen menâbî'in sağı ve çürüğü iyice tefrik ve masârifât-ı mukannene ve fevkalade dahi tebbu ve temyiz olunarak sağ vâridât masârifât-ı mukanneneye ve çürükler fevkaladeye karşılık tutulduktan sonra görünecek açık veya fazlanın sahîhan tebeyyünüyle onun kapatılması çaresine bakılmak gibi ve sair ihtiyaç görünen ıslahat ve hasenâtın dahi peyderpey çehre-nümâ-i husûl olmasını eltâf-ı İlahiye'den ve Padişahın himmet-i mahsusasından mütemenni olurlar.

İşte Yeni Osmanlılar'ın ihtilâfât ve temenniyâtı şu dairede bulunduğu halde Babîâlî merdâne mübâhaseye girişemeyip, zatlarına îrâs-ı zarar edecek teşebbüsâta kıyam ve ezcümle ulî'l-emre itaatsizlikle itham eyler. Bakalım bu iddiasında da hakkı var mı: "Atîullâhe ve atîu'r-resûle ve ulî'l-emri minküm"⁵ ayet-i kerimesindeki "minküm" hitab-ı umumisiyle cümle ümmet-i Muhammediye içlerinden bir ulî'l-emre itaate memur ve mükelleftir. Ümmetin içinde bir ulî'lemler tayini Hulefâ-yı Râşidîn hazerâtı misillü intihâb ve ittifâk-ı ümmetle hasıl olacağı ve sülale-i tâhire-i Al-i Osman'ın hilafetinde ümmetten hiçbir ferdin ihtilâfı olmadığı cihetle bizim için ulî'l-emr erîke-pîrâ-yı hilafet-i uz mâ olan padişahın zatıdır. Her kim padişahın emr-i meşru'una itaat etmezse asi ve mücrim olur. Lakin herkesin malumu olan türlü desâis ve vesâvis ile padişahı kastının hilafında emretmeye mecbur edenlerin ve makam-ı hilafete mahsus olan şeref-i istiklal ve nüfuzu bu vechile yedd-i iğtisâblarına alıp ağrâz-ı zâtiyeleri için suistimâl etmekte Allah'tan korkmayanların evâmir-i keyfiyelerine mütâbaat etmemek ve onların zararı bedihiyü'l-sübut olan mesleklerine muhalefet göstermek ulî'l-emre itaatsizlik neden olsun? Eğer bu zatlar ulî'l-emr iseler padişah kimdir ve nice dir..? Ve bir de ol takdire göre bunları ulî'l-emr olmak için efrâd-ı ümmetten kimlerin intihâb ettiği bilinmek iktizâ eder. Zira bey'at-ı umumiyeye Sultan Abdülaziz Han hazretlerinin zatına idi. Emanât-ı celile-i hilafet Sultan müşarunileyhin mevdû-yı yedd-i müeyyedleridir. Cevâmî ve menâir-i İslamiye'de hutbeler o Padişahın nam-ı celiliyle tevşih olunur; bunlarda falan ve filan paşaların müşâreketleri yoktur.

5. Kur'an, Nisa 4:59. "Allah'a itaat edin, resulüne itaat edin ve ulî'l-emre de (içinizden emir yani iktidar sahibi olanlara)" mealinde. (h.n.)

Ama denirse ki “el-vekil ke’l-asil”⁶ kaidesince makam-ı vekaletin emri makam-ı hilafetin aynı olduğundan vekil-i mutlakına muhalefet padişaha adem-i mutâvaat demektir. Biz buna iki türlü cevap veririz. Birincisi padişahın sıhhat-i hilafeti ahkâm-ı şeriye üzere icra-yı hükümete muallik olduğundan zat-ı mülukâne vekil-i mutlakını yalnız hakk u adle, yani hükm-i şer‘e mutâbık ahkâmın icrası için tevkil eder. Her ne zaman vekil bu daire-i mahdûdadan harice tecavüz ederse taaddî ile müvekkiline hıyanet etmiş olur. Biz ise makam-ı Sadâretin muvâfık-ı şer olan hiçbir emrine muhalefet ettiğimizi bilmeyiz. İkincisi bu vekaletin sıhhatinde iştibâh ediyoruz. Zira vekalet her türlü şerâit-i istiklaliye ile olsa dûr-ı şer‘îye merbut olmadıkça asl akvâ olmak lazım gelip, halbuki Sadrazam hazretlerine mühr-ı hümayun-ı vekalet teslim olunurken “Küllemâ azeltüke fe ente vekîli”⁷ ibaresi lisan-ı Padişahîden sâdır olmadığından pek emin olduğumuz gibi şimdiye kadar Padişahın her istemediği olmak ve her ne isterse vücuda gelmemek ve bilakis makam-ı Sadâret her ne dilerse -velev padişahın tab‘an istemediği şey olsun-husûle gelmek ve her neyi istemezse -gerek Padişah onu pek arzu etsin- hasıl olamamak gibi görülen ahvâl ve âsâra nazaran, vekilin asil üzere galebe ve tahakkümünde tereddütümüz kalmadığından vekaletin meşruiyetinde şüphe ediyoruz. Bunlardan dahi sarf-ı nazarla “atıullâhe ve atıu’r-resûle ve ulı’l-emri minküm” ayet-i kerimesinde “atîû” emri “lafz-i Celâl” ile “er-resûl” kelimelerinde tasrih ve te’kid olduğu halde ulı’l-emr cümlesinde yalnız vav-ı ‘âtıfa bulunduğundan Cenâballah ve Resulünün emirlerine hiçbir şart u kayd olmayarak ale’l-ıtlâk itaatın cümle millet-i İslamiye’ye farz olduğu, velakin ulı’l-emr bizim gibi nefis-i emmâresine mağlup olanlardan olacağı ve böyle olanlardan Allah ve Resulünün emir ve rızalarına muhalif bir şeyin emir ve teklif olunması muhtemelâttan bulunduğu mebnî, o takdirce onların emrine mutâvaat lazım gelmeyip, ulı’l-emre itaat Allah ve Resulünün emir ve rızalarına muvâfık olan umûrda ibâd üzerine farz buyurulduğu istifhâm olunur. Mesela Yezid ile Muaviye ve Haccac kendi zamanlarında ve hükümleri cari olan memleketlerde ulı’l-emr idiler. Eğer bunlara itaat etmeyenler muktezâ-yı ayet-i kerime üzere hareket etmediklerinden asi ve mücrim oldular denilebilirse bizim dahi Babıâli’ye muhalefetimiz yukarıda zıkr

6. “Vekil, müvekkili olduğu asıl kişi gibidir” anlamında Arapça ifade. (h.n.)

7. Aşağı yukarı “Sen benim vekilimsin, ne zaman istersem seni azledirim” mealinde Arapça bir ifade. (h.n.)

ü ta'dâd olunan mesâil dairesinde bulunduğundan o mücrimler sırasında mahşur olmayı Cenab-ı Hakk'tan temenni ederiz.

[Kemal]

İstanbul'dan tahrirât

Fi 20 Safer

Şu yere geçesi istikrâz menbaı kapanamadı gitti. Bu günlerde yine on beş milyon franklık bir borç alınacağı işitilir. Varsın Yeni Osmanlılar bu tutumun nihayeti inkırâza varacağını söylesin, varsın halk Avrupa'ya karşı protestolar etsin, varsın Avrupa gazeteleri kıyameti koparsınlar. Komisyonlar, ihsanlar itmâ'-ı efkâr edip dururken seda-i hakkaniyeti kim dinler?

Lekad esma'ate lev nâdeyte hayyen

Ve lakin lâ hayâte li men tünâdi⁸

Devlet-i Aliyye kenarları kırkıla kırkıla küçülmeğe başladığı zamandan beri buna bâis olan erbab-ı hükümet yerlerine sığışamaz oldular. Ta İbrahim Paşa'nın Kağıthane köşklerinden bu ana gelinceye kadar azamet ve sefâhet için yapılan ebniyenin masârifi hesap edilse bu inşaat budalalığı dahi servet-i umumiyye terettüb eden harâbiyetin en büyük sebeplerinden biri olduğu anlaşılır.

Bünye-i devlet esâsından yıkıldı neyleyim

Gerçi âbâd oldu ama bir takım viraneler

Şimdi dahi biçare Anadolu ahalisini gübreler üzerinde yatmaya mecbur eden Babîâli ricâli bir yerlere sığışamıyor. Son bahardan beridir Kapı tamir olunarak boyanmakta ve camları çerçevesi değişmekte va harici badana edilmekte idi. Bu günlerde sağdan Divan-ı Ahkâm ve soldan hünkar dairesi hizasından ortaya doğru bir kat daha çıkılmağa başladı. Bilmem günden güne kesb etmekte olan irtifâ-ı ikbalden dolayı makam-ı Sadâret mi oraya nakl olunacaktır. Fakat pahalı borç alıp hazineyi tahrip ile yükselmeye çalışmaktan ise ümmetin hürriyetini dest-i iğtisâbdan bırakarak ve devletin kudretini Avrupa'ya karşı i'lâ ederek müptela olduğu manevi alçaklıktan kurtulmaya himmet etseydi daha hayırlı olurdu. Bizim aylıklar Ramazan'da verilecek imiş.

Küşâd-ı gonca-i dil kaldı bir bahada daha

Artık mâhiyemizin nuküduna hilali bekler gibi intizâr olunacak ve

8. "Eğer bir canlıya seslensedydin sesini duyururdun, ancak senin seslendiğin kişide hayat yoktur" mealinde Arapça bir beyit. (h.n.)